

การถอดบทเรียนการพัฒนาทุนมนุษย์ของชุมชนท้องถิ่นอย่างยั่งยืน
ตามโครงการสระแก้วเมืองแห่งความสุข จังหวัดสระแก้ว
Lesson Learnt From Human Capital Development
By The Project of “Sa Kaeo Happiness City” in Sa Kaeo Province

ฉัตรเกษม ดาศรี*

Chatkasem Dasri

พรรณี พิมพ์โพธิ์**

Panee Pimpo

ขจรศักดิ์ เอี่ยมนอก***

Kachonsak iammnok

นิตราภรณ์ ศรีกันต์****

Nitirapon Srikan

มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์ สระแก้ว, ประเทศไทย

Valaya Alongkorn Rajbhat University, Sakaeo campus, Thailand

E-mail: chatkasemdasri@gmail.com

Received : 17 August, 2019

Revised : 4 March, 2020

Accepted : 5 March, 2020

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ ๑) เพื่อศึกษารูปแบบการพัฒนาทุนมนุษย์ตามโครงการสระแก้วเมืองแห่งความสุข และ ๒) เพื่อเสนอแนวทางการพัฒนาทุนมนุษย์ตามโครงการสระแก้วเมืองแห่งความสุข ซึ่งเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เพื่อบุกเบิกข้อมูล (Exploratory Research) โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) จากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) สุ่มตัวอย่างโดยวิธีลูกบอลหิมะ (Snow ball Sampling) ที่มีคุณสมบัติตามที่กำหนด เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลคือแบบสัมภาษณ์ วิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพด้วยวิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) เพื่อตอบวัตถุประสงค์ของการวิจัย ผลการวิจัยพบว่า การดำเนินโครงการสระแก้วเมืองแห่งความสุขภายใต้ ๔ ดีวิถีพอเพียง มีระบบและกลไกการขับเคลื่อนที่มีความชัดเจน ซึ่งประกอบไปด้วยมีองค์ประกอบสำคัญ ๓ ส่วนคือ ๑) ภาควิชาการ ๒) ภาคประชาสังคม และ ๓) ภาครัฐ/ท้องถิ่น ผ่านคณะทำงานใน ๔ ระดับ

* ฉัตรเกษม ดาศรี Chatkasem Dasri

** พรรณี พิมพ์โพธิ์ Panee Pimpo

*** ขจรศักดิ์ เอี่ยมนอก Kachonsak iammnok

**** นิตราภรณ์ ศรีกันต์ Nitirapon Srikan

ประกอบไปด้วยระดับจังหวัด ระดับอำเภอ ระดับตำบล และระดับชุมชน ซึ่งในหมวดคนดี มีสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดสระแก้วเป็นหน่วยงานหลักที่ขับเคลื่อนซึ่งได้อาศัยรูปแบบการสานพลังประชารัฐ (บ้าน วัด และส่วนราชการ) ในส่วนของระดับอำเภอนั้น อำเภอตาพระยาได้ยกระดับการขับเคลื่อนหมวดคนดีด้วยกิจกรรมถนนสายบุญเกี่ยวหุ้มนุ้สัจจกม จากพื้นที่นาร่องตำบลทัพไทย ไปสู่การขับเคลื่อนในระดับอำเภอ โดยมีเป้าหมายสำคัญคือการระดมทุนจากคนในอำเภอเพื่อจัดตั้งเป็นกองทุนเรารักตาพระยา คนตาพระยาไม่ทอดทิ้งกัน และมีการจัดทำธรรมนูญบ้านแห่งความสุข ๔ ดีวิถีพอเพียงขึ้น เพื่อใช้เป็นแนวทางในการขับเคลื่อนให้เกิดรูปธรรมที่ชัดเจนและมีความยั่งยืน และในระดับชุมชน มีตัวอย่างที่ชัดเจนคือบ้านคลองอาราง ตำบลบ้านแก้ง อำเภอเมืองสระแก้ว ที่มีการจัดทำธรรมนูญบ้านคลองอารางขึ้นในปี พ.ศ. ๒๕๕๕ และธรรมนูญดังกล่าวก็ได้ถูกพัฒนาและยกระดับไปเป็นธรรมนูญสุขภาพตำบลบ้านแก้งในปี พ.ศ. ๒๕๕๖ สำหรับข้อเสนอแนะ คือ ๑) หน่วยงานของกระทรวงมหาดไทย โดยเฉพาะองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ควรเป็นหน่วยงานหลักในการทำงาน เนื่องจากเป็นหน่วยงานในพื้นที่ รวมถึงมีงบประมาณและบุคลากร ๒) ควรจัดการประชุมรับฟังความคิดเห็นเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกภาคส่วน และ ๓) ควรมีการใช้สื่อที่มีความหลากหลาย ซึ่งถือได้ว่าเป็นเครื่องมือที่สำคัญและต้นทุนไม่สูงที่สามารถเข้าถึงประชาชนได้ทุกแห่ง เช่นหอกระจายข่าวชุมชน วิทยุท้องถิ่น เคเบิลทีวีท้องถิ่น Social media วารสารและสื่อสิ่งพิมพ์ต่างๆ ในการสร้างความเข้าใจถึงแนวคิดจังหวัดจัดการตนเองให้การกระตุ้นอย่างต่อเนื่อง

คำสำคัญ : ถอดบทเรียน, สระแก้วเมืองแห่งความสุข, จังหวัดสระแก้ว

Abstract

The purpose of research are (1) to study the pattern of human development that is by the project of SA KAEO HAPPINESS City and (2) to offer the way to develop human by the project of “Sa Kaeo Happiness City” as a quantitative research for exploratory data by In-depth Interview from the key informants by snow ball sampling which has all the specific qualifications. The methods that use for collection is interview the analysis of quality informations by the content analysis to respond the purposes of research. The result of the research found that the conduction of the Sa Kaeo Happiness City. There is the obvious movement system including of 3 parts which are (1) Academic department (2) Civil society and (3) Local sector. Through a working group of 4 levels, including the provincial level, the district level, the sub-district

level and the community level. In the good people category, there is the Sa Kaeo Provincial Cultural Office as the main driven unit which relies on the form of civilization power (houses, temples and government offices). In the district level, Ta Phraya district has raised the level of driving the good people with the activities of Thanon Saiboon Kuea-nhun Sangkhom. From the area of Thap Thai subdistrict to drive at the district level. The main goal is to raise funds from people in the district to form a fund “We love Ta Phraya”. And having an established house statute 4 methods to be used as a guideline to drive clear and sustainable concrete. At the community level, there is a example: Ban Khlong Arang, Ban Kaeng Sub-district, Mueang Sa Kaeo District with the creation of the Khlong Arang House Statute in 2012 and the Constitution has been developed and upgraded to be the Ban Kaeng Sub district Health Statute in 2013. For suggestions: (1) The Ministry of Interior especially the local government organization should be the main work unit because it is an agency in the area including having budget and personnel. (2) It should hold meetings to listen to opinions to exchange knowledge with stakeholders in all sectors. (3) Using a variety of media which can be considered as an important tool and not a high cost that can reach people everywhere. Such as community news distribution tower Local radio Local cable TV Social media Journal and various publications In creating an understanding of the province’s concept of self-management to receive continuous stimulation.

Keyword : Lesson Learnt, Sa Kaeo Happiness City, Sa Kaeo Province

บทนำ

“มั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน” เป็นวลีที่สะท้อนถึงเป้าหมายของการพัฒนาประเทศของยุทธศาสตร์ชาติ ๒๐ ปี (พ.ศ. ๒๕๖๐ - ๒๕๗๙) ที่ว่า “ประเทศมีความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน เป็นประเทศพัฒนาแล้ว ด้วยการพัฒนาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” ซึ่งหากจะมองย้อนกลับไปถึงจุดเริ่มต้นของการกำหนดแผนยุทธศาสตร์เพื่อการวางแผนพัฒนาประเทศนั้น จุดสำคัญเริ่มต้นขึ้นในปี พ.ศ. ๒๕๐๔ ซึ่งเป็นปีที่มีการประกาศใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติขึ้น โดยในช่วงการเกิดขึ้นของแผนพัฒนาฉบับที่ ๑ นั้น มีกระแสสำคัญที่เข้ามาเป็นตัวแปรในการกำหนดทิศทางการพัฒนาประเทศคือกระแสการพัฒนาแบบทุนนิยม (Capitalism) ที่มาพร้อมกับกระแสของโลกาภิวัตน์ (Globalization) ที่มาเสริมกันทำให้แผนจะต้องมีการปรับตัวให้สอดคล้องกับการพัฒนา

จากการวิเคราะห์แผนพัฒนาฉบับที่ ๑ - ๑๒ รวมถึงยุทธศาสตร์ชาติ ๒๐ ปีแล้วนั้น จะพบว่า ในช่วง พ.ศ. ๒๕๐๔-๒๕๓๙ เป็นช่วงที่แผนมุ่งเน้นการสร้างความมั่นคงและการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ มากจนเกินไป จนละเลยความสมดุลของการพัฒนาในมิติอื่นๆ ที่สำคัญ จึงส่งผลทำให้การพัฒนาไม่ยั่งยืน และส่งผลต่อปัญหาอื่นๆ ตามมา จนในช่วงของแผนพัฒนา ฉบับที่ ๘ เป็นต้นมาจนถึงปัจจุบัน “คน” ถูกกลับมาให้ความสำคัญที่จะเข้าไปช่วยเติมเต็มการพัฒนาประเทศให้เกิดความยั่งยืนในฐานะของ “ทุนทางสังคม” ที่จะต้องมีการส่งเสริมและพัฒนาเพื่อเป็นรากฐานที่มั่นคงของการพัฒนาประเทศและ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในแผนพัฒนาฉบับที่ ๑๒ ได้ให้ความสำคัญกับการพัฒนาคนเป็นลำดับแรกโดยกำหนด เป็นยุทธศาสตร์ที่ ๑ การเสริมสร้างและพัฒนาศักยภาพทุนมนุษย์ ซึ่งมีเป้าหมายให้คนไทยมีคุณลักษณะ เป็นคนไทยที่สมบูรณ์ มีวินัย มีทัศนคติและ พฤติกรรมตามบรรทัดฐานที่ดีของสังคม มีความเป็นพลเมือง ตื่นรู้ มีความสามารถในการปรับตัวได้อย่างรู้เท่าทันสถานการณ์ มีความรับผิดชอบและทำประโยชน์ ต่อส่วนรวม มีสุขภาพกายและใจที่ดี มีความเจริญงอกงามทางจิตวิญญาณ มีวิถีชีวิตที่พอเพียง และมีความ เป็นไทย^๑

จากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติแปลงสู่นโยบายของจังหวัด โดยจังหวัดสระแก้ว ได้กำหนดแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาในระยะ ๕ ปี (ปี พ.ศ. ๒๕๕๗-๒๕๖๑) โดยมีเป้าหมายในการ เป็นเมืองแห่งความสุข ภายใต้ ๔ ดี วิถีพอเพียง ซึ่งประกอบประกอบด้วย คนดี สุขภาพดี รายได้ดี และ สิ่งแวดล้อมดี โดยการผนวกกำลังขององค์กรภาครัฐส่วนต่างๆ ในการขับเคลื่อนการพัฒนาจนเริ่มเห็นภาพ ในเชิงประจักษ์มากขึ้น จนในปัจจุบันมีการจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ ๔ ดี วิถีพอเพียง ณ ศาลากลางจังหวัด สระแก้ว และกระจายต่อไปยังการจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ ประจำอำเภอทั้ง ๙ อำเภอ และที่สำคัญยิ่งก็คือ การเกิดขึ้นของชุมชนต้นแบบในประเด็นต่างๆ ทั้ง ๔ มิติ ที่สะท้อนให้เห็นถึงความสำเร็จของนโยบาย ดังกล่าวได้เป็นอย่างดี และโดยเฉพาะอย่างยิ่งประเด็นการพัฒนามนุษย์ที่เป็นเป้าหมายของแผนพัฒนาฯ สอดคล้องกับมิติการพัฒนาจังหวัดสระแก้วในมิติคนดี จึงถือเป็นพื้นฐานสำคัญในการพัฒนามิติอื่นๆ ต่อไป ซึ่งจากการรายงานของจังหวัดสระแก้วพบว่า เกิดพื้นที่ต้นแบบด้านการพัฒนามนุษย์ขึ้นในหลายอำเภอ ประกอบไปด้วย ตำบลบ้านแก่ง อำเภอเมือง เกิดการพัฒนาธรรมานุญตำบลและได้รับรางวัลหมู่บ้านดีเด่น ระดับประเทศ รวมถึงตำบลทัพไทย อำเภอตาพระยา และตำบลหนองแวง อำเภอโคกสูง ที่เกิดเป็นถนน สายบุญเกื้อหนุนสังคม หมู่บ้านรักษาศีล ๕^๒

^๑ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, ๒๕๖๐, รายได้เฉลี่ยต่อหัวของประชากร จำแนกตามภาคและจังหวัด พ.ศ.๒๕๔๘ -๒๕๕๗, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://service.nso.go.th/nso/web/statseries/statseries๑๕.html> (๒๕๖๐), [๑๐ ตุลาคม ๒๕๖๑].

^๒ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ฐานข้อมูลโครงการพัฒนาพื้นที่ราบเชิงเขาจังหวัดสระแก้ว-ปราจีนบุรี ตามพระราชดำริ (ระยะที่ ๓), (กรุงเทพมหานคร : สหมิตรพรินต์ติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง, ๒๕๕๘).

คณะผู้วิจัยจึงมุ่งที่ศึกษาถอดบทเรียนการพัฒนามนุษย์ตามโครงการสระแก้วเมืองแห่งความสุข ภายใต้ ๔ ดี วิถีพอเพียง เพื่อให้สามารถนำเสนอรูปแบบของการพัฒนามนุษย์ รวมถึงการประเมินผลแห่งความสำเร็จ อันจะนำไปสู่การวิเคราะห์เพื่อเสนอแนวทางการพัฒนาและขยายผลไปสู่พื้นที่อื่นๆ ต่อไป

วัตถุประสงค์

๑. เพื่อศึกษารูปแบบการทุนพัฒนามนุษย์ตามโครงการสระแก้วเมืองแห่งความสุข ๔ ดี วิถีพอเพียง
๒. เพื่อเสนอแนวทางการทุนพัฒนามนุษย์ตามโครงการสระแก้วเมืองแห่งความสุข ๔ ดี วิถีพอเพียง

วิธีการศึกษา

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพเพื่อบุกเบิกข้อมูล (Exploratory Research) โดยกำหนดพื้นที่การศึกษาใน ๓ ตำบลประกอบด้วย

๑. ตำบลบ้านแก้ง อำเภอเมือง
๒. ตำบลทัพไทย อำเภอตาพระยา
๓. ตำบลหนองแวง อำเภอโคกสูง

๑. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรในการวิจัยครั้งนี้คือ ประชาชน องค์กรภาครัฐ และผู้สนับสนุนที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการขับเคลื่อนโครงการสระแก้วเมืองแห่งความสุข โดยกำหนดกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญโดยใช้วิธีการสุ่มแบบบอกต่อ (Snowball Sampling) โดยเริ่มจากสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดสระแก้วในฐานะของหน่วยงานหลักที่รับผิดชอบในมิติคนดี ซึ่งคณะผู้วิจัยได้กำหนดคุณสมบัติของผู้ให้ข้อมูลสำคัญคือจะต้องเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญกับการขับเคลื่อนโครงการสระแก้วเมืองแห่งความสุข และเป็นผู้ที่ได้รับการยอมรับว่าเป็นผู้ที่สามารถให้ข้อมูลสำคัญได้จากการแนะนำของผู้ให้ข้อมูลสำคัญคนก่อนหน้า

๒. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้คณะผู้วิจัยได้กำหนดเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัยคือแบบสัมภาษณ์เป็นแบบไม่มีโครงสร้าง (Unstructured Interview)

๓. การเก็บรวบรวมข้อมูล

คณะผู้วิจัยจะทำการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง โดยจะใช้เทคนิคการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) ซึ่งแบบสัมภาษณ์เป็นแบบไม่มีโครงสร้าง(Unstructured Interview) ซึ่งเป็นการสัมภาษณ์แบบเปิดกว้าง ให้อิสระแก่ผู้ตอบให้สามารถให้ข้อมูลได้มากที่สุดและเพื่อให้ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แสดงความคิดเห็นอย่างเต็มที่

๔. การวิเคราะห์ข้อมูล

คณะผู้วิจัยใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) โดยการอ่านเอาเรื่อง การจับประเด็น และการจับใจความโดยการนำข้อมูลที่จัดเก็บอย่างเป็นระบบมาอ่านทำความเข้าใจเพื่อจับประเด็นสำคัญของเนื้อหาเพื่อนำไปสู่การตอบคำถามการวิจัย ผู้วิจัยได้นำข้อมูลที่เก็บรวบรวมได้จากวิธีการจัดเก็บข้อมูลจากส่วนต่าง ๆ จากการสัมภาษณ์เชิงลึก จากการศึกษาเอกสารมาจัดกระทำให้เป็นระบบและจำแนกกลุ่มข้อมูลแล้วนำมาตีความเพื่อให้ได้แนวความคิดสำหรับสร้างความเข้าใจต่อปรากฏการณ์ที่ศึกษา แล้วนำไปอธิบายความเพื่อให้เข้าใจภาพรวมตามวัตถุประสงค์การวิจัย และจะนำข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์ตรวจสอบคุณภาพและความถูกต้องจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญอีกครั้ง

ผลการศึกษา

จังหวัดสระแก้วได้กำหนดโครงสร้างและกลไกการขับเคลื่อนโครงการสระแก้วเมืองแห่งความสุข ๔ ดี วิถีพอเพียง ผ่านคณะทำงานใน ๔ ระดับประกอบไปด้วยระดับจังหวัด ระดับอำเภอ ระดับตำบล และระดับชุมชน และมีการกำหนดตัวชี้วัดความสำเร็จที่ชัดเจน มีกระบวนการทำงานที่เน้นการบูรณาการร่วมกัน โดยมีเป้าหมายสำคัญ คือ คุณภาพชีวิตหรือความสุข (Happiness) ของประชาชนชาวสระแก้ว ซึ่งจากการเก็บรวบรวมข้อมูลจากพื้นที่เป้าหมายในมิติการพัฒนาทุนมนุษย์ สามารถสรุปผลได้ดังนี้

๑. สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดสระแก้วกับบทบาทการเป็นหน่วยงานหลักในการขับเคลื่อนการพัฒนาจิตคนดี

จากการสัมภาษณ์วัฒนธรรมจังหวัดสระแก้วสามารถสรุปได้ว่า ผลจากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติในระยะเวลาดังกล่าวที่ผ่านมา จะพบว่ามิติการพัฒนาทุนมนุษย์เป็นด้านที่มีความสำคัญมาโดยตลอด ถึงแม้ในบางฉบับของแผนฯ จะให้ความสำคัญกับการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจมากเกินไปจนส่งผลต่อการพัฒนาประเทศแบบไม่สมดุล แต่ในช่วงระยะหลังก็กลับมาให้ความสำคัญกับการพัฒนาประเทศที่ต้องทำควบคู่กับการพัฒนาทุนมนุษย์อยู่เสมอ

มิติการพัฒนาทุนมนุษย์หรือที่เรียกว่า “คนดี” จึงถูกส่งต่อมายังสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดสระแก้ว ซึ่งมีการกำหนดรูปแบบการขับเคลื่อนด้วยการประสานพลังของภาคีเครือข่ายภายใต้หลักการของ “บวร” ซึ่งแนวคิดกล่าวเป็นการประสานกันระหว่างหมู่บ้านหรือชุมชน ร่วมกับวัดหรือสถาบันทางศาสนาของหมู่บ้าน และโรงเรียน (ซึ่งปัจจุบันก็มีการให้ความสำคัญที่กว้างมากขึ้นให้หมายความถึงส่วนราชการ) โดยในปัจจุบันเรียกว่าทำงานในรูปแบบนี้ว่า “ประชารัฐ”

ด้วยเหตุนี้ สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดสระแก้วจึงนำกรอบการทำงานของ “บวร” ผสมกับแนวคิดของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๙ เรื่อง “การระเบิดจากข้างใน” และได้อาศัยแนวคิดเกี่ยวกับคุณธรรม จริยธรรม มากำหนดกระบวนการทำงาน โดยการพูดคุยร่วมกันของภาคีเครือข่ายส่วนต่างๆ

ประกอบไปด้วย ชุมชน สถาบันทางศาสนา กับภาคีภาคีราชการในพื้นที่ เพื่อร่วมกันค้นหาประเด็นการพัฒนาต่างของพื้นที่เพื่อให้เห็นข้อมูลสภาพปัญหาต่างๆ ของชุมชน โดยอาศัยเครื่องมือการประเมินศักยภาพ SWOT Analysis และในขณะเดียวกันก็จะต้องไม่ละเลยที่จะค้นหาทุนทางสังคมของชุมชนที่เป็นศักยภาพที่จะนำมาสู่การแก้ไขปัญหาของชุมชนได้^๓

๒. ตำบลบ้านแก้ง ต้นแบบการพัฒนาตามโครงการสระแก้วเมืองแห่งความสุข ๔ ดี วิถีพอเพียง ด้วยการจัดทำธรรมนูญสุขภาพ

บ้านคลองอาราง ตำบลบ้านแก้ง อำเภอเมืองสระแก้ว จังหวัดสระแก้ว เป็นชุมชนขนาดเล็กของผู้อพยพ ซึ่งปัจจุบันได้รับการยอมรับจากจังหวัดสระแก้วให้เป็นชุมชนต้นแบบในมิติของคนดี และด้วยการพัฒนาตลอดระยะเวลาที่ผ่านมาจึงมีรางวัลยืนยันความสำเร็จมากมาย ส่งผลให้มีหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนเข้าไปเยี่ยมชมและศึกษาเรียนรู้รูปแบบการพัฒนาชุมชนเข้มแข็ง

จากการเล่าให้ฟังของผู้ใหญ่พัฒนา พรหมเผ่า^๔ ทำให้ทราบว่าในอดีตนั้นชุมชนแห่งนี้เกิดปัญหาต่างๆ มากมาย ไม่ว่าจะเป็นการถูกบุกรุกลักลอบตัดไม้ ปัญหาที่ดินทำกิน และปัญหาสังคมต่างๆ การใช้สารเคมีรวมถึงปัญหาละทิ้งอาชีพเกษตรกรรมดั้งเดิมของชุมชนไปทำงานในโรงงานอุตสาหกรรม

ผู้ใหญ่บ้านในฐานะของผู้นำชุมชน ได้คิดหาวิธีการเปลี่ยนแปลงชุมชนเพื่อก้าวไปสู่สิ่งที่ดีกว่า การเริ่มเปลี่ยนแปลงจากตัวผู้นำในการเป็นตัวอย่างที่ดีให้กับลูกบ้านเพราะ “ก่อนที่จะสอนคนอื่น ตนเองจะต้องทำให้ได้เสียก่อน” ผู้ใหญ่บ้านจึงเริ่มศึกษาเรียนรู้และไม่ปิดกั้นโอกาสที่จะเปิดรับประสบการณ์ความรู้ใหม่ๆ จากหน่วยงานภายนอกและนำมาปรับใช้ให้เกิดขึ้นกับชุมชนจนถึงปัจจุบัน

ปัจจัยแห่งความสำเร็จที่ทำให้บ้านคลองอารางสามารถพัฒนาจนเป็นชุมชนต้นแบบนั้น เกิดจากการที่ชุมชนร่วมกันวิเคราะห์ปัญหาและหาแนวทางแก้ไข ภายใต้กระบวนการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน จึงเกิดการร่างกฎกติกาเพื่อใช้เป็นแนวทางปฏิบัติในชุมชนที่เรียกว่า “ธรรมนูญชุมชนคลองอาราง” และถูกพัฒนาไปสู่ “ธรรมนูญสุขภาพตำบลบ้านแก้ง” พ.ศ. ๒๕๕๖ โดยวัตถุประสงค์สำคัญการจัดทำธรรมนูญนั้นก็เพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการวางกรอบระเบียบกฎกติกาของชุมชนร่วมกับหน่วยงานจากภาครัฐและภาคีเครือข่ายที่เกี่ยวข้องสำหรับใช้เป็นมาตรการเพื่อสร้างธรรมนูญสุขภาพและประชาธิปไตยชุมชน ปัจจุบันธรรมนูญฉบับนี้ทำให้ชุมชนเป็นต้นแบบของโครงการสระแก้วเมืองแห่งความสุข ๔ ดี วิถีพอเพียง

^๓ สัมภาษณ์ ไขยนันท์ แสงทอง, วัฒนธรรมจังหวัดสระแก้ว, ๒๐ กันยายน ๒๕๖๑.

^๔ สัมภาษณ์ พัฒนา พรหมเผ่า, ผู้ใหญ่บ้านบ้านคลองอาราง ตำบลบ้านแก้ง อำเภอเมืองสระแก้ว จังหวัดสระแก้ว,

๓. ตำบลหนองแวง อำเภอโคกสูง พื้นที่นำร่องด้วยโครงการถนนสายบุญเกื้อหนุนสังคม

ตำบลหนองแวง อำเภอโคกสูง จังหวัดสระแก้ว เป็นพื้นที่นำร่องในมิติการพัฒนาคนดี จากการให้ข้อมูลของ ทงสา ถาวรสาสิทธิ์^๕ กำนันตำบลแวง ได้ให้ความเห็นเกี่ยวกับประเด็นดังกล่าวว่าการที่ตำบลหนองแวงเป็นต้นแบบด้านคนดีนั้นประกอบด้วยปัจจัยสำคัญ ๓ ประการคือ

ประการแรกคือความเลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธศาสนาของคนในชุมชน ซึ่งจะสะท้อนผ่านกิจกรรมต่างๆ ที่เป็นรูปธรรมในพื้นที่ เช่น ในอดีตช่วงที่มีการสร้างวัดนั้น คนในชุมชนได้ร่วมกันบริจาคต้นไม้เพื่อจัดทำเสาของศาลาการเปรียญ และร่วมกันก่อสร้าง ซึ่งปัจจุบันก็ยังคงมีความคงทนแข็งแรง และนอกจากนี้ ในชุมชนก็จะมีกิจกรรมประจำปีที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องมาแล้วกว่า ๒๐ ปี คือการจัดปฐกฐนในวันขึ้น ๙ - ๑๕ มกราคมของทุกปี ในบริเวณที่คนในชุมชนเรียกว่า “โคกจันทนา”

ประการที่สองคือวัดหนองแวงได้รับการประกาศให้เป็นศูนย์ศึกษาพุทธศาสนวันอาทิตย์โดยศูนย์ฯ ดังกล่าวได้เริ่มกำเนิดขึ้นเมื่อประมาณ ปี พ.ศ. ๒๕๓๖-๒๕๐๐ โดยพระพิมลธรรม^๖ (อาจ อาสภมหาเถร) และวัดหนองแวง ก็ถูกประกาศให้เป็นศูนย์ศึกษาพุทธศาสนวันอาทิตย์ เป็นลำดับที่ ๕๔ ของจังหวัดสระแก้ว

ประการที่สามคือการเป็นจุดกำเนิดของโครงการถนนสายบุญเกื้อหนุนสังคมของจังหวัดสระแก้ว ซึ่งโครงการดังกล่าวมีจุดเริ่มต้นจากแนวคิดของอดีตสาธารณสุขอำเภอโคกสูง (นายณรงค์ ปุริสพันธ์) ได้ริเริ่มโครงการและกำหนดให้บ้านหนองแวงเป็นจุดเริ่มต้นและก็ได้มีการตอบรับขยายผลพื้นที่อื่นๆ

๔. ตำบลทัพไทย อำเภอตาพระยา กับแนวคิดถนนสายบุญเกื้อหนุนสังคม

จากการเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับโครงการถนนสายบุญเกื้อหนุนสังคมในพื้นที่นำร่อง ตำบลทัพไทย อำเภอตาพระยา จังหวัดสระแก้ว นายณรงค์ ปุริสพันธ์^๗ ได้ให้ข้อมูลที่สำคัญ ซึ่งสามารถสรุปได้ดังนี้

โครงการถนนสายบุญเกื้อหนุนสังคม ที่เกิดขึ้นในพื้นที่อำเภอตาพระยานั้น มีที่มาที่สำคัญจากปรากฏการณ์และเหตุการณ์ในสังคมผ่านสื่อต่างๆ ที่เกี่ยวกับผู้ป่วย คนยากไร้ และผู้พิการ ถูกทอดทิ้งอยู่เสมอ ผวนวกกับการที่สังคมไทยประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศนับถือศาสนาพุทธ กิจกรรมสำคัญที่เกิดขึ้นในแต่ละช่วงเดือนคือการทำบุญตักบาตรข้าวสารอาหารแห้งให้แก่พระสงฆ์ ซึ่งสิ่งของหลายอย่างมีจำนวนเกินความจำเป็นของพระสงฆ์ จึงเกิดแนวคิดที่จะนำของเหล่านั้นมาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ผู้ที่มีความจำเป็นและต้องการใช้มากที่สุดจึงเป็นเหตุผลเกิดโครงการถนนสายบุญเกื้อหนุนสังคมขึ้นมา

^๕ สัมภาษณ์ ทงสา ถาวรสาสิทธิ์, กำนันตำบลหนองแวง อำเภอโคกสูง จ.สระแก้ว, ๒๔ ตุลาคม ๒๕๖๑.

^๖ กรมการศาสนา, ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <https://www.dra.go.th/th/Buddhist%๒๐Studies/index.html> [๑๑ พฤศจิกายน ๒๕๖๑]

^๗ สัมภาษณ์ ณรงค์ ปุริสพันธ์, สาธารณสุขอำเภอตาพระยา, ๒๖ ตุลาคม ๒๕๖๑.

จากนั้นเริ่มมีการนำประเด็นปัญหาเข้าไปพูดคุยกับผู้ที่มิมีบทบาทสำคัญในอำเภอ ประกอบด้วย นายอำเภอ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน รวมถึงเจ้าคณะอำเภอ และสาธารณสุขอำเภอ จึงมีมติให้มีการจัดกิจกรรม ถนนสายบุญเกื้อหนุนสังคมขึ้น โดยบูรณาการเข้ากับโครงการอำเภอยิ้ม ซึ่งจัดขึ้นในทุกเดือน

จากการดำเนินโครงการถนนสายบุญเกื้อหนุนสังคมที่ผ่านมา สามารถประเมินได้ว่าชาวบ้านให้การตอบรับโครงการนี้เป็นอย่างดี และได้ขยายผลพัฒนาต่อยอดไปสู่การจัดตั้ง “กองทุนคนเรารักตาพระยา คนตาพระยาไม่ทอดทิ้งกัน” “ศูนย์กายอุปกรณ์” และ“ศูนย์ถักนิตติ้ง”

อภิปรายผล

๑. รูปแบบการพัฒนามนุษย์ตามโครงการสระแก้วเมืองแห่งความสุข ๔ ดี วิถีพอเพียง

การดำเนินโครงการสระแก้วเมืองแห่งความสุขภายใต้ ๔ ดี วิถีพอเพียงในทุกหมวดนั้นคือการมีระบบ และกลไกการขับเคลื่อนที่มีความชัดเจน โดยมีการอาศัยทฤษฎีสามเหลี่ยมเขยื้อนภูเขา ซึ่งประกอบไปด้วย ๓ ส่วน คือ

๑. ภาควิชาการ จะเป็นส่วนประสานร่วมสร้างองค์ความรู้ วิจัยและพัฒนาความรู้การใช้ องค์ความรู้จากสถาบันการศึกษาและหน่วยงานสนับสนุนด้านองค์ความรู้ต่างๆ

๒. ภาคประชาสังคม จะเป็นการใช้พลังของกลุ่มคนในสังคมและภาคีต่าง ๆ ได้แก่ บ้าน วัด โรงเรียน สถานีนามัยโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

๓. ภาครัฐหรือท้องถิ่น ซึ่งจะเป็นการกำหนดเป็นนโยบายสาธารณะระดับองค์กรปกครอง ส่วนท้องถิ่น และมีงบประมาณในการสนับสนุนให้เกิดผลในพื้นที่อย่างเป็นรูปธรรม

จังหวัดสระแก้วได้กำหนดโครงสร้างและกลไกการขับเคลื่อนผ่านคณะทำงานใน ๔ ระดับ ตั้งแต่ ระดับจังหวัด ระดับอำเภอ ระดับตำบล และระดับชุมชน และมีการกำหนดตัวชี้วัดความสำเร็จที่ชัดเจน กระบวนการทำงานที่ต้องเน้นการบูรณาการงาน คน และการจัดการร่วมกัน โดยมีเป้าหมายร่วมกัน คือนำไปสู่การมีคุณภาพชีวิตหรือความสุข (Happiness) ของประชาชนชาวสระแก้ว โดยมีพื้นที่ต้นแบบ เพื่อนำร่องไปสู่การขยายผลในอนาคต ๓ พื้นที่คือ

๑. ตำบลบ้านแก่ง อำเภอเมืองสระแก้ว

๒. ตำบลทัพไทย อำเภอตาพระยา

๓. ตำบลหนองแวง อำเภอโคกสูง

๒. แนวทางการพัฒนามนุษย์ตามโครงการสระแก้วเมืองแห่งความสุข ๔ ดี วิถีพอเพียง

๑. ต้องมีส่วนร่วมจากภาคีเครือข่าย

พบว่า จากแนวคิดการทำงานตั้งแต่ระดับบนคือสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดสระแก้ว มาจนถึง การปฏิบัติในระดับพื้นที่ จะต้องมีการใช้รูปแบบของการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายต่างๆ ที่ทำงาน สอดประสานกันตามภารกิจหน้าที่ของตนเอง ซึ่งเรียกรูปแบบดังกล่าวว่าไตรภาคี

“กระบวนการทำงานก็จะใช้รูปแบบของพลัง บวร

บ้าน วัด และส่วนราชการ ซึ่งปัจจุบันก็ถูกเรียกว่าประชารัฐ”^๘

บ้านหรือชุมชนท้องถิ่นจะต้องเป็นผู้มีส่วนร่วมที่สำคัญในการพัฒนา เพราะปัญหาเกิดขึ้นในชุมชนใด ชุมชนนั้นก็ต้องร่วมกันแก้ไขปัญหาด้วยตัวชุมชนเองภายใต้แนวคิดของการสำนึกความเป็นพลเมือง และส่วนต่อมาก็คือภาคราชการในฐานะของหน่วยงานที่มีองค์ความรู้และทรัพยากรบางส่วนที่จะเข้ามาเป็นหน่วยสนับสนุนให้เกิดกระบวนการพัฒนาและส่วนสำคัญส่วนสุดท้ายคือวัดซึ่งเป็นทีเคารพและเป็นศูนย์รวมของคนในชุมชน ถึงแม้บางชุมชนอาจไม่มีวัด แต่ก็ใช้หลักธรรมคำสอนมาเป็นแนวทางปฏิบัติที่ดี เพราะทุกศาสนาสอนให้คนเป็นคนดี

ดังตัวอย่างสำคัญในกิจกรรมถนนสายบุญเกี่ยวหนุ่นสังคม ซึ่งเป็นกิจกรรมที่แสดงให้เห็นถึงความสำคัญของการทำงานแบบไตรภาคีได้อย่างชัดเจน ดังเช่นกรณีของ ตำบลทัพไทย อำเภอตาพระยา ได้นำแนวคิดพื้นฐานของชาวพุทธเรื่องการทำบุญมาเป็นจุดเชื่อมโยงไปยังการช่วยเหลือผู้ยากไร้และผู้ด้อยโอกาสอื่นๆ เมื่อประชาชนบุญต่อกับพระสงฆ์เรียบร้อยแล้ว ข้าวสารอาหารแห้งที่เหลือจากการจัดสรรของวัดต่างๆ จะถูกนำมาแบ่งเป็นส่วนๆ ซึ่งมีสำนักงานสาธารณสุขอำเภอเป็นผู้ดูแลและประสานงาน และสุดท้ายสิ่งของเหล่านั้น ก็จะนำกลับไปสู่ผู้ที่ยากไร้หรือผู้ที่ได้รับความเดือดร้อนในชุมชนต่อไป

“การทำงานครั้งนี้ไม่จำเป็นต้องใช้งบประมาณของทางราชการอะไรเลย

ทุกคนมาเยี่ยมโดยไม่แบ่งแยก”^๙

๒. ต้องเริ่มต้นพัฒนาที่คน

คน เป็นจุดเริ่มต้นของการเปลี่ยนแปลง ซึ่งจากการเก็บรวบรวมข้อมูลพบว่า ผู้ให้ข้อมูลสำคัญจะมุ่งเน้นการพัฒนาไปยังคนในชุมชนในฐานะที่เป็นทุนที่สำคัญ ซึ่งหากพิจารณาจากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ แผนยุทธศาสตร์ของกระทรวง กรม มาจนถึงแผนปฏิบัติการต่างๆ จะพบว่า การพัฒนาคนเป็นสิ่งที่ทุกหน่วยงานให้ความสำคัญ

“ผมมีความเชื่อว่า ถ้าคนเราเป็นคนดีแล้ว ก็จะส่งผลต่อการพัฒนาสิ่งดีๆ ในมิติอื่นๆ

ทั้งรายได้ดี สุขภาพดี สิ่งแวดล้อมดีตามมาด้วยเช่นกัน”^{๑๐}

“เราจะต้องปรับทัศนคติของคน ให้รู้สึกรักบ้านเกิด ตามโครงการที่จัดขึ้นก็คือ

เรารักตาพระยาคนตาพระยา ไม่ทอดทิ้งกัน สิ่งนี้เป็นสิ่งที่ท่านเห็นว่า

การที่เรามีจิตใจที่ดีเป็นสารตั้งต้น ก็จะส่งผลต่อการพัฒนาในมิติอื่นอีก ๓ ดี

สุขภาพดี สิ่งแวดล้อมดี รายได้ดี ตามลำดับ”^{๑๑}

^๘ สัมภาษณ์ ไซยพันธ์ แสงทอง, วัฒนธรรมจังหวัดสระแก้ว, ๒๐ กันยายน ๒๕๖๑.

^๙ สัมภาษณ์ ณรงค์ ปุริสพันธ์, สาธารณสุขอำเภอตาพระยา, ๒๖ ตุลาคม ๒๕๖๑.

^{๑๐} สัมภาษณ์ ไซยพันธ์ แสงทอง, วัฒนธรรมจังหวัดสระแก้ว, ๒๐ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๑๑} สัมภาษณ์ ณรงค์ ปุริสพันธ์, สาธารณสุขอำเภอตาพระยา, ๒๖ ตุลาคม ๒๕๖๑.

๓. ต้องมีผู้นำการเปลี่ยนแปลง

การเปลี่ยนแปลงชุมชนในช่วงเริ่มต้นนั้น เป็นเรื่องที่ได้ค่อนข้างยาก เนื่องจากชาวบ้านส่วนใหญ่จะต้องประกอบอาชีพหาเลี้ยงตนเองและครอบครัว การที่จะเข้ามามีส่วนร่วมกับชุมชนนั้นคงเป็นเรื่องที่ยากมาก ในขณะเดียวกันการทำความเข้าใจเกี่ยวกับนโยบายของภาครัฐที่จะนำมาสู่การปฏิบัติก็เป็นเรื่องยาก ประเด็นนี้จึงถือว่าเป็นสิ่งสำคัญที่จะต้องสร้างการรับรู้และความเข้าใจให้เกิดขึ้นร่วมกันเสียก่อน

ในฐานะของผู้นำชุมชนที่ถือได้ว่าเป็นบุคคลที่ได้รับการยอมรับ และขณะเดียวกันก็เป็นตัวกลางระหว่างภาครัฐกับประชาชนที่จะต้องคอยแปลงข้อมูลข่าวสารถึงกันอยู่ตลอดเวลา เพราะฉะนั้น เมื่อผู้นำชุมชนได้รับมอบนโยบายใดมา หากจะต้องแปลงสู่การปฏิบัติจึงจะต้องกระทำให้เกิดขึ้นกับตนเองเสียก่อน เพื่อเป็นแบบอย่างให้สมาชิกในชุมชนกระทำตามโดยไม่มีข้อกังขาใดๆ

“เมื่อปี ๒๕๒๘ ผมได้ยกเลิกกิจกรรมมหรสพในพื้นที่วัดที่มีการตีเครื่องตีมอลกอล

เนื่องจากจะส่งผลกระทบต่อปัญหาอื่นๆ ตามมานับไม่ถ้วน

เหตุการณ์ครั้งนั้น มีเสียงสะท้อนว่ากำนันโหดเกินไป ผมจึงสอบตก...

สมัยถัดมามีพี่น้องประชาชนบางส่วนให้การสนับสนุนให้มาลงสมัครรับเลือกตั้งอีกครั้งหนึ่ง

และก็ได้รับการเลือกตั้งอยู่จนครบวาระจนถึง ๖๐ ปี”^{๑๒}

ในกรณีของกำนันตำบลหนองแวง อำเภอโคกสูง นั้น หากย้อนกลับไปในช่วง พ.ศ. ๒๕๒๘ ขณะนั้นดำรงตำแหน่งเป็นผู้ใหญ่บ้านบ้านหนองแวง และได้ใช้มาตรการที่มีความเข้มงวดโดยห้ามมิให้จัดกิจกรรมมหรสพในเขตวัดหากมีเครื่องตีที่มีมอลกอล เพราะมีความเชื่อว่าการตีจะทำให้คนขาดสติ และจะส่งผลกระทบต่อปัญหาอื่นๆ ตามมา และด้วยความเข้มงวดนี้เองก็ส่งผลต่อคะแนนนิยมที่ลดลง ซึ่งหลังจากหมดวาระแล้ว ก็ไม่ได้รับการเลือกตั้งเข้ามาทำหน้าที่ดังเช่นเดิมอีก แต่ด้วยความตั้งใจจริงและการเป็นตัวอย่างที่ดีให้กับชุมชนด้วยไม่ดื่มสุราดังเช่นที่ห้ามคนอื่นดื่มสุรา (เฉพาะในพื้นที่วัด) ส่งผลให้คนในชุมชนบางส่วนมาทาบทามให้ลงสมัครรับเลือกตั้งอีกครั้ง จนในที่สุดก็ได้รับการเลือกตั้งและดำรงตำแหน่งกำนันตำบลหนองแวงจนถึงปัจจุบัน

“เราไม่สามารถทำให้ทุกคนถือปฏิบัติศีล ๕ ได้อย่างเคร่งครัด

แต่ในฐานะของผู้นำชุมชนเราต้องเป็นแบบอย่างแก่ลูกบ้าน”^{๑๓}

หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่ถือว่าเป็นหัวใจที่สำคัญคือ ศีล ๕ นั้น กำนันทองสาได้ให้ความเห็นว่าศีล ๕ เป็นแนวปฏิบัติที่ดีของสังคมอยู่แล้ว แต่ตนเองก็ไม่สามารถบังคับให้ทุกคนถือปฏิบัติได้ทุกข้อ แต่ในฐานะของผู้นำชุมชนทั้งกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน จะต้องปฏิบัติตามมาตรการ

^{๑๒} สัมภาษณ์ ทองสา ถาวรสาตี, กำนันตำบลหนองแวง อำเภอโคกสูง จ.สระแก้ว, ๒๔ ตุลาคม ๒๕๖๑.

^{๑๓} สัมภาษณ์ ทองสา ถาวรสาตี, กำนันตำบลหนองแวง อำเภอโคกสูง จ.สระแก้ว, ๒๔ ตุลาคม ๒๕๖๑.

๒ ข้ออย่างเคร่งครัดซึ่งสอดคล้องกับข้อ ๕ คือการไม่ดื่มสุราในเวลาปฏิบัติหน้าที่ และการประพฤติผิดในกาม หากกระทำความผิดก็จะดำเนินการขั้นเด็ดขาดคือการให้ออกจากการดำรงตำแหน่งที่ทำอยู่ ซึ่งในอดีตเคยดำเนินการดังกล่าวมาแล้ว

กรณีตัวอย่างที่สำคัญจากหมู่บ้านคลองอาราง ตำบลบ้านแก้ง ซึ่งในอดีตก่อนที่จะเข้าสู่การเปลี่ยนแปลงในมิติต่างๆ ของชุมชน พบว่าเกิดปัญหาต่างๆ มากมายเช่น การลักลอบตัดไม้ทำลายป่า การพนัน หว่ย สุรา ฯลฯ ผู้ใหญ่บ้านและผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านจะต้องเปลี่ยนชุมชนไปสู่สิ่งที่ดีกว่า เพราะฉะนั้นการจะเปลี่ยนคนอื่น จะต้องเริ่มเปลี่ยนที่ตนเองเสียก่อน

“ผมมีตัวอย่างการเปลี่ยนที่สำคัญคือผู้ช่วยยา หรือผู้ช่วยสุรียานี้ละคับ

เคยติดบุหรี่ และอบายมุขอื่นจนเกือบจะหมดตัว

แต่สุดท้ายก็เลิกทุกอย่าง และหันมาตั้งใจทำมาหากิน”^{๑๔}

เพราะฉะนั้น จึงอาจสรุปได้ว่าหนึ่งบทเรียนแห่งความสำเร็จในการดำเนินโครงการสระแก้ว เมืองแห่งความสุขในหมวดของคนดีนั้นคือการมีผู้นำการเปลี่ยน (Change agent) ที่ต้องนำและเปลี่ยนตัวเอง มีความมุ่งมั่น ตั้งใจ ดังสุภาษิตที่ว่า ตัวอย่างที่ดี มีค่ามากกว่าคำสอน

๔. ต้องมีแนวปฏิบัติ ระเบียบ กฎเกณฑ์ที่เป็นที่ยอมรับและชัดเจน

จากการศึกษาเอกสารและการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญพบว่าปัจจัยที่จะส่งผลต่อความสำเร็จในการดำเนินโครงการสระแก้วเมืองแห่งความสุขภายใต้ ๔ ดี วิธีพอเพียงในทุกหมวดนั้นคือการมีระบบและกลไกการขับเคลื่อนที่มีความชัดเจน โดยมีทฤษฎีที่ใช้คือสามเหลี่ยมเขยื้อนภูเขา ซึ่งประกอบไปด้วย

ส่วนแรกคือภาควิชาการ ซึ่งจะเป็นการประสานร่วมสร้างองค์ความรู้ วิจัยและพัฒนาความรู้ การใช้องค์ความรู้โดยภาคราชการและสถาบันการศึกษา ส่วนต่อมาก็คือ ภาคประชาสังคม ซึ่งจะเป็นการใช้พลังประชาสังคม ที่เป็นภาคีต่าง ๆ ได้แก่ บ้าน วัด โรงเรียน สถานีนอนามัย/โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และส่วนสุดท้ายคือภาครัฐหรือท้องถิ่น ซึ่งจะเป็นการกำหนดเป็นนโยบายสาธารณะระดับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

จากองค์ประกอบ ๓ ภาคส่วนที่สำคัญที่ได้กล่าวมาข้างต้น จังหวัดสระแก้วได้กำหนดโครงสร้างและกลไกการขับเคลื่อนผ่านคณะทำงานใน ๔ ระดับประกอบไปด้วยระดับจังหวัด ระดับอำเภอ ระดับตำบล และระดับชุมชน และมีการกำหนดตัวชี้วัดความสำเร็จที่ชัดเจน กระบวนการทำงานที่ต้องเน้นการบูรณาการงาน คน และการจัดการร่วมกัน โดยมีเป้าหมายร่วมกัน คือ นำไปสู่การมีคุณภาพชีวิตหรือความสุข (Happiness) ของประชาชนชาวสระแก้ว

^{๑๔} สัมภาษณ์ พัฒนา พรหมเผ่า, ผู้ใหญ่บ้านบ้านคลองอาราง ตำบลบ้านแก้ง อำเภอเมืองสระแก้ว จังหวัดสระแก้ว,

“กระบวนการทำงานก็จะใช้รูปแบบของพลัง บวรบ้าน วัด และส่วนราชการ
ซึ่งปัจจุบันก็ถูกเรียกว่าประชารัฐ”^{๑๕}

ตัวอย่างที่สำคัญที่สะท้อนการทำงานที่อาศัยแนวปฏิบัติเดียวกัน ซึ่งในหมวดคนดี มีสำนักงาน
วัฒนธรรมจังหวัดสระแก้วเป็นหน่วยงานหลักที่ขับเคลื่อนในหมวดคนดีก็ได้อาศัยระบบและกลไกที่ถูก
กำหนดขึ้นเป็นแนวทางการขับเคลื่อน โดยอาศัยภาคประชาสังคม ด้วยรูปแบบการสานพลังประชารัฐ
(บ้าน วัด และส่วนราชการ) มาทำงานให้บรรลุเป้าหมายร่วมกัน

“สำหรับอำเภอตาพระยา หลังจากที่ได้ดำเนินการและมีงบประมาณ
ก็จะถูกเก็บไว้เป็นกองกลางที่เรียกว่ากองทุนเรารักตาพระยา คนตาพระยาไม่ทอดทิ้งกัน
ปัจจุบันมีระบบการทำงานที่เป็นลายลักษณ์อักษร
นั่นคือระเบียบว่าด้วยกองทุน...”^{๑๖}

ในระดับอำเภอนั้น อำเภอตาพระยาได้ยกระดับการขับเคลื่อนหมวดคนดีด้วยกิจกรรมถนนสายบุญ
เกื้อหนุนสังคม จากพื้นที่นำร่องตำบลทัพไทย ไปสู่การขับเคลื่อนในระดับอำเภอ โดยมีเป้าหมายสำคัญ
คือการระดมทุนจากคนในอำเภอเพื่อจัดตั้งเป็นกองทุนเรารักตาพระยา คนตาพระยาไม่ทอดทิ้งกัน และมี
การจัดทำธรรมนูญบ้านแห่งความสุข ๔ดี วิถีพอเพียงขึ้น มีทั้งสิ้น ๘ หมวด ๑๔๔ ข้อ เพื่อใช้เป็นแนวทาง
ในการขับเคลื่อนให้เกิดรูปธรรมที่ชัดเจนและมีความยั่งยืน และในระดับชุมชน มีตัวอย่างที่ชัดเจนคือ
บ้านคลองอาราง ตำบลบ้านแก้ง อำเภอเมืองสระแก้ว ที่มีการจัดทำธรรมนูญบ้านคลองอารางขึ้นในปี
พ.ศ. ๒๕๕๕ และธรรมนูญดังกล่าวก็ได้ถูกพัฒนาและยกระดับไปเป็นธรรมนูญสุขภาพตำบลบ้านแก้งในปี
พ.ศ. ๒๕๕๖

ด้วยเหตุนี้ บทเรียนสำคัญคือการมีแนวปฏิบัติ ระเบียบ กฎเกณฑ์ที่ชัดเจน และที่สำคัญจะต้อง
ได้รับการยอมรับจากผู้ปฏิบัติด้วย เพื่อให้เกิดการนำไปใช้อย่างจริงจังต่อไป

บทสรุป

การดำเนินโครงการสระแก้วเมืองแห่งความสุขภายใต้ ๔ดี วิถีพอเพียงนั้น ถือได้ว่าระบบและกลไก
การขับเคลื่อนที่มีความชัดเจน ผ่านการกำหนดโครงสร้างขับเคลื่อนผ่านคณะทำงานใน ๔ ระดับ ตั้งแต่
ระดับจังหวัด ระดับอำเภอ ระดับตำบล จนถึงระดับระดับชุมชน รวมถึงมีการกำหนดตัวชี้วัดความสำเร็จ
ที่ชัดเจน โดยกระบวนการทำงานนั้นที่เน้นการบูรณาการงาน คน และการจัดการร่วมกัน โดยมีเป้าหมาย
ร่วมกัน คือ นำไปสู่การมีคุณภาพชีวิตหรือความสุข (Happiness) ของประชาชนชาวสระแก้ว

^{๑๕} สัมภาษณ์ ไซยพันธ์ แสงทอง, วัฒนธรรมจังหวัดสระแก้ว, ๒๐ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๑๖} สัมภาษณ์ ณรงค์ ปุริสพันธ์, สาธารณสุขอำเภอตาพระยา, ๒๖ ตุลาคม ๒๕๖๑.

สำหรับบทเรียนปัจจัยแห่งความสำเร็จในกระบวนการขับเคลื่อนโครงการสระแก้วเมืองแห่งความสุขในหมวดคนดี คณะผู้วิจัยสามารถสังเคราะห์ให้เห็นถึงปัจจัยที่เด่นชัดที่จะนำไปสู่การขยายผลและสร้างความเป็นรูปธรรมให้เกิดขึ้นซึ่งจะต้องประกอบไปด้วยองค์ประกอบ ๕ ปัจจัยประกอบไปด้วย

- ๑) ต้องมีส่วนร่วมจากภาคีเครือข่าย
- ๒) ต้องเริ่มต้นพัฒนาที่คน ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นของการเปลี่ยนแปลง
- ๓) ต้องมีผู้นำการเปลี่ยนแปลง
- ๔) ต้องมีแนวปฏิบัติ ระเบียบ กฎเกณฑ์ที่เป็นที่ยอมรับและชัดเจน

จากการศึกษาเอกสารและการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญพบว่าปัจจัยที่จะส่งผลต่อความสำเร็จในการดำเนินโครงการสระแก้วเมืองแห่งความสุขภายใต้ ๔ ดีวิถีพอเพียงในทุกหมวดนั้นคือการมีระบบและกลไกการขับเคลื่อนที่มีความชัดเจน โดยมีทฤษฎีที่ใช้คือสามเหลี่ยมเขยื้อนภูเขา ซึ่งประกอบไปด้วยภาควิชาการ ภาคประชา และภาครัฐหรือท้องถิ่น ซึ่งจะเป็นการกำหนดเป็นนโยบายสาธารณะระดับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการนำผลงานไปใช้

๑) หน่วยงานของกระทรวงมหาดไทยควรเป็นหน่วยงานหลักให้การสนับสนุนและให้ความสำคัญอย่างจริงจังในกระบวนการส่งเสริมและขับเคลื่อนการพัฒนาสระแก้วให้เป็นเมืองแห่งความสุข ภายใต้ ๔ ดีวิถีพอเพียง โดยเฉพาะองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เนื่องจากเป็นหน่วยงานที่ศักยภาพในพื้นที่และมีทั้งงบประมาณและบุคลากรที่มีความสามารถ

๒) ควรจัดการประชุมรับฟังความคิดเห็นเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในประเด็นการพัฒนาจังหวัด โดยเชิญผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกภาคส่วน ไม่ว่าจะเป็นภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาสังคม และประชาชนทั่วไป เพื่อให้ได้ชุดข้อมูลในการปรับปรุงแก้ไขและพัฒนากระบวนการขั้นตอนและรายละเอียดต่างๆ ต่อไป

๓) ควรมีการใช้สื่อที่มีความหลากหลาย ซึ่งถือได้ว่าเป็นเครื่องมือที่สำคัญและต้นทุนไม่สูงที่สามารถเข้าถึงประชาชนได้ทุกแห่งรวมถึงหน่วยงานราชการต่างๆด้วย จึงจำเป็นจะต้องมีการใช้สื่ออย่างหลากหลาย เช่น หอกระจายข่าวชุมชน วิทยุท้องถิ่น เคเบิลทีวีท้องถิ่น Social media วารสารและสื่อสิ่งพิมพ์ต่างๆ ในการสร้างความเข้าใจถึงแนวคิดจังหวัดจัดการตนเองให้การกระตุ้นอย่างต่อเนื่อง

บรรณานุกรม

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. **ฐานข้อมูลโครงการพัฒนาพื้นที่ราบเชิงเขาจังหวัด สระแก้ว-ปราจีนบุรี ตามพระราชดำริ (ระยะที่ ๓).** กรุงเทพมหานคร : สหมิตรพรินต์ติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง, ๒๕๕๘.
อาคม เต็มพิทยาไพสิฐ และธานินทร์ ณะเอม. **แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม แห่งชาติ ฉบับที่ ๑-๑๑ (กันยายน ๒๕๕๒).** เอกสารประกอบการอบรมหลักสูตรนักบริหารระดับสูง กระทรวงอุตสาหกรรม รุ่นที่ ๑๐, กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, ๒๕๕๒.

สัมภาษณ์

ไชนันท์ แสงทอง. วัฒนธรรมจังหวัดสระแก้ว, ๒๐ กันยายน ๒๕๖๑.

ณรงค์ ปุริสพันธ์. สารานุกรมอำเภอดาพระยา, ๒๖ ตุลาคม ๒๕๖๑.

ทองสา ถาวรสาลี. กำนันตำบลหนองแวง อำเภอโคกสูง จังหวัดสระแก้ว, ๒๔ ตุลาคม ๒๕๖๑.

พัฒนา พรหมเผ่า. ผู้ใหญ่บ้านบ้านคลองอาราง ตำบลบ้านแก่ง อำเภอเมืองสระแก้ว จ.สระแก้ว, ๘ กรกฎาคม ๒๕๖๑.

เว็บไซต์

กรมการศาสนา. **ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์.** [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <https://www.dra.go.th/th/Buddhist%๒๐Studies/index.html> [๑๑ พฤศจิกายน ๒๕๖๑]

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. **รายได้เฉลี่ยต่อหัวของประชากรจำแนกตามภาคและจังหวัด พ.ศ.๒๕๔๘ -๒๕๕๗.** [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <http://service.nso.go.th /nso/web/statseries/statseries๑๕.html> (๒๕๖๐). [๑๐ ตุลาคม ๒๕๖๑].